

СТРУКТУРНА ПЕРЕБУДОВА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

У статті досліджено аспекти формування сучасного фінансово-кредитного ринку та можливості його впливу на розвиток територій і регіонів.

В статье исследованы аспекты формирования современного финансово-кредитного рынка и возможности его влияния на развитие территорий и регионов.

In this paper the formation of the modern aspects of the financial and credit Rink and its potential impact on the development of territories and regions.

Ключові слова: фінансовий ринок, фінансові ресурси, грошові кошти, фінансово-кредитні інститути.

Формування фінансової системи, що адекватна ринковим відносинам, не може обмежитися формальною зміною існуючих фінансових структур і їх зв'язків із різноманітними ланками економіки, а потребує її радикальної перебудови відповідно до нової ролі в механізмі керування соціально-економічним розвитком регіону.

У сучасних умовах фінансовий ринок – це інтегруюча ланка всієї ринкової системи, оскільки товаром цього ринку є гроші, які виконують функцію загального еквівалента.

Формування ринку фінансових ресурсів покликано відновити найважливіші функції грошей, перш за все – функцію засобу платежу, яка у наш час є однією з найбільш актуальних проблем.

В останні роки проблема перебудови фінансового ринку перебуває в центрі уваги науковців, працівників законодавчої і виконавчої влади, фінансових органів. Теоретично-методичні аспекти формування державних і місцевих фінансів розглядалися у працях В.Андрущенко, В.Базилевича, О.Василика, Т.Вахненко, А.Гальчинського, В.Гейця, А.Даниленка, О.Кириленко, В.Кравченка, С.Львовичкіна, В.Опаріна, К.Павлюк, Д.Полозенка, І.Розпутенка, А.Соколовської, В.Суторміної, В.Федосова, Л.Шаблістої, С.Юрія та інших видатних вчених економістів.

Фінанси відрізняються від грошей як за змістом, так і за функціями, що вони виконують. Гроші – це всезагальний еквівалент, за допомогою якого насамперед вимірюються затрати праці виробників, а фінанси – економічний інструмент розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу, знаряддя контролю за утворенням і використанням фондів грошових коштів. Шляхом утворення грошових доходів і фондів забезпечуються потреби держави і підприємств у грошових коштах та здійснюється контроль за витрачанням грошових ресурсів.

У сучасних умовах господарювання фінансова база регіонів неоднорідна за своєю структурою і складається з трьох блоків: державні фінанси (бюджет), фінанси підприємств і фінансово-кредитної системи (банки, страхові компанії, фондові біржі). Якщо раніше між державними фінансами і фінансами

підприємств не було практичної різниці, тому що фінансові ресурси в результаті господарської діяльності підприємств, по суті не формувалися, а виділялися підприємству державою, то тепер ситуація змінилася. Для кожної з цих категорій повинен бути розроблений свій інструмент дії, що враховує реальне різноманіття форм власності й економічної самостійності суб'єктів, у тому числі і їх право вибирати напрямки використання своїх фінансових ресурсів.

Крім того, раніше не просліджувався поділ державних фінансів і фінансово-кредитної системи. Головною функцією останньої було обслуговування державних фінансів, а в сучасних умовах кардинально змінюється як структура фінансово-кредитної системи, так і стимули її функціонування. Тому необхідна розробка фінансової стратегії, в основі якої лежать довгострокові фінансові прогнози і система фінансових регуляторів, що реалізують цю стратегію.

Такими регуляторами є податки, рентні платежі, відсотки за кредит, страхові платежі, тобто спеціальні регулятори, призначення яких полягає в проведенні фінансової політики відповідно до етапів стратегії соціально-економічного розвитку.

Ринкові відносини потребують переоцінки методології бюджетного планування і фінансування. Принципи формування бюджетної системи, які відображені у Бюджетному кодексі України від 08.07.2010 року, передбачають відмову держави від адміністративно-господарських функцій і необхідність концентрації бюджетних коштів на реалізацію безпосередніх функцій кожної ланки територіальної системи. Головним змістом прогнозової і планової діяльності повинен стати прогноз усієї сукупності фінансових регуляторів і їх вплив на фінансово-грошовий оборот та стан соціально-економічних процесів розвитку регіону.

Процес формування фінансового ринку супроводжується серйозними наслідками для розвитку регіонів, що визначаються можливостями і спроможністю акумулювати вільні фінансові ресурси підприємств і населення.

Перша група чинників, що визначають можливості регіону залучати фінансові ресурси, включає:

1. Політичну і соціальну обстановку в регіоні і прогноз ймовірності прискорення процесів розвитку ринкових відносин.

2. Стан розвитку економіки регіону, її схильність до прогресивних перетворень і підвищення своєї ділової активності. Виробнича структура і науково-технічний потенціал регіону істотною мірою будуть визначати привабливість регіону при направленні фінансових потоків.

3. Позицію місцевих органів самоврядування і їх спроможності створювати середовище, що сприяє мобілізації вільних фінансових ресурсів. Компонентами такого середовища є пільгова податкова політика, активна допомога у формуванні виробничої інфраструктури і соціальної сфери.

Друга група чинників, обумовлена безпосередніми особливостями суб'єктів фінансового ринку – кредиторів і позичальників, включає:

- наявність вільних фінансових ресурсів, що залежить від ефективності розвитку економіки, від податкової політики, а також від доходів населення і рівня його добробуту;

- багатовекторність економіки і наявність різноманітних форм власності, що займають свою нішу в економіці регіону і найбільш ефективно функціонують у конкретних видах діяльності;

- психологічну готовність людей виступити як суб'єкт фінансового ринку;

- рівень знань законів фінансового ринку і наявність підготовлених кадрів.

Третя група чинників пов'язана з процесом становлення цілісної ринкової системи та синхронністю утворення і взаємодії різноманітних типів ринків, оскільки становлення ринкової економіки – це єдиний процес, де принципово важливою є одночасність формування усіх ринків.

Потреба в коштах регіону визначається насамперед ступенем ділової активності, наявністю реальних можливостей для розвитку виробництва, розвитку нових ринкових структур, підтримкою підприємницької діяльності з боку місцевих органів влади, а також регіональною інвестиційною політикою. Кожний регіон володіє тільки йому властивою структурою господарства, сфери діяльності якого мають різноманітну капіталоємність, ступінь збалансованості окремих елементів, кількість виробництв, що спричиняє визначальний вплив на формування потреби у фінансово-кредитних ресурсах.

Формування ринку фінансово-кредитних ресурсів у регіоні неможливе без розвитку мережі комерційних банків, страхових компаній, інвестиційних фондів і інших фінансових інститутів, головною функцією яких є забезпечення процесів переливання капіталів як у міжгалузевому, так і міжрегіональному напрямках. Фінансово-кредитні інститути не просто виступають посередниками між виробничими підприємствами регіону, а відіграють головну роль у здійсненні обороту фінансово-кредитних ресурсів за допомогою механізму ринкових відносин і є каталізаторами всієї комерційної діяльності в регіоні. Страхові компанії, інвестиційні фонди, комерційні банки, розпоряджаючись значними фінансово-кредитними ресурсами, сприяють направленню цих ресурсів у ті сфери регіональної економіки, що дають найбільшу віддачу і швидку окупність.

Цілісний розгляд фінансово-кредитних і грошових проблем розвитку регіональної економіки дозволяє виділити два аспекти:

- сукупність фінансово-грошових відносин між суб'єктами ринкової економіки – обороти виробничої і невиробничої сфер, сфери обігу і споживчого сектора, а також місцевих бюджетів;

- форми прямування фінансово-грошових ресурсів – готівковий і безготівковий обороти.

Сфера безготівкового обороту на етапі перехідної економіки має в основному кредитний характер, а також характер засобів обігу, забезпечуючи товарообіг. Взаємозв'язок готівкового і безготівкового оборотів виявляється в тому, що в процесі руху фінансово-кредитні ресурси змінюють одну форму на іншу. Грошовий обіг тісно пов'язаний з обігом фінансово-кредитних ресурсів,

він безпосередньо віддзеркалює залежність між станом фінансової системи і станом економіки регіонів.

З метою збалансування грошового обігу регіону необхідне регулювання в сфері формування грошових доходів, сфері торгівлі і платних послуг, фінансово-кредитній системі:

а) у сфері формування грошових ресурсів – здійснення гнучкої податкової політики стосовно доходів різноманітних груп населення, скорочення використання готівки на господарські витрати;

б) у сфері торгівлі і платних послуг – прискорення обігу товарів за рахунок поліпшення торгового обслуговування, розширення продажу товарів у кредит, збільшення виробництва товарів народного споживання, розширення сфери платних послуг;

в) у фінансово-кредитній системі – випуск акцій, місцевих облігацій, розширення безготівкових платежів за комунальні послуги, використання чеків і акредитивів для безготівкової форми оплати товарів і послуг.

Економічною основою місцевого самоврядування служить бюджет. Існуюча система формування обласних, районних, міських бюджетів у переважній більшості в Україні розрахована на одержання дотацій і субвенцій із державного бюджету.

Удосконалювання системи бюджетних відносин у регіоні повинно охоплювати такі проблеми, як:

1. Розширення оподаткування бази територій. Це стосується, зокрема:

- введення податків на філії підприємств і організацій, податкові платежі яких надходять у бюджет за місцем розташування головних підприємств;

- збільшення частки відрахувань у місцеві бюджети від плати за природні ресурси (рентні платежі);

- введення податку на майно юридичних осіб, розташованих на території району або міста;

- введення пільг з оподаткування для підприємств і організацій, що знаходяться в складному фінансово-економічному становищі, але життєво важливих для населення.

2. Забезпечення соціальної рівності при розподілі дотацій і реалізації заходів щодо соціального захисту населення (пропонується керуватися такими додатковими критеріями, як наявність об'єктів соціально-культурного і побутового призначення, забезпеченість природними ресурсами, наявність великих виробничих об'єктів).

3. Врегулювання питань ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

Висока частка трансфертних платежів у видатках місцевих бюджетів свідчить про недостатню збалансованість бюджетів, високу залежність території від вищих органів влади. Схема розрахунку бюджетних видатків на душу населення, яка застосовується в даний час, містить значний елемент суб'єктивізму. Застосування діючої моделі розрахунку трансфертів суперечить одному з центральних принципів побудови бюджетного механізму – не

впливає на процес прийняття рішень про формування доходної і видаткової частин бюджетів нижньої ієрархії місцевими органами влади. У той же час просто відмовитися від схеми розрахунку бюджетних видатків на душу населення не видається можливим, тому що більш справедливого методу фінансового вирівнювання регіонів поки не винайдено.

У зв'язку з цим доцільним є застосування коефіцієнтів дискомфорності при коригуванні оцінок доходів регіонів, що вирівнюються. Як коефіцієнти, можуть бути використані різноманітні показники:

- співвідношення вартості набору основних продуктів у кожному регіоні до середнього по Україні;
- зіставлення вартості окремого стандартного пакета товарів, що включає не тільки набір із основних продуктів, але також товари і послуги, що характеризують вартість окремих компонентів капітальних вкладень і послуг з поточного обслуговування населення;
- оцінка об'єктивних географічних і природно-кліматичних даних, що позначаються на потребі у видатках за рахунок бюджетних джерел окремих територій. Наприклад, тривалість опалювального сезону, щільність транспортної мережі, частка сільського і міського населення, середня густина населення і чисельність її на один населений пункт.

Перші два показники найбільшою мірою прийнятні для міжрегіонального бюджетного вирівнювання в Україні, а третій (з урахуванням конкретних умов і розширенням критеріїв) доцільно використовувати при внутрішньому регіональному регулюванні бюджетного механізму.

Коефіцієнти дискомфорності дозволять більш об'єктивно оцінювати потреби бюджетів різноманітних рівнів у доходах, виходячи зі співвідношень витрат, що складаються на аналогічні послуги і товари із середніми їх значеннями на відповідному загальному рівні.

З огляду на складний фінансовий стан всієї бюджетної системи, обмеження обсягів трансфертів є цілком виправданим. Проте необхідно розуміти, що фактично ці трансферти не забезпечують реального вирівнювання доходів, а тільки підтягують бюджетні доходи до певного розрахункового рівня.

Проте, у міру того, як бюджетна ситуація почне поліпшуватися, можливо порушити питання про реальне вирівнювання доходів бюджетів регіонів, окремих міст і районів по фактичних доходах із перерахунком на попередній рік. У цьому випадку органи державної влади одержать інструмент економічного управління бюджетом – найважливішою складовою частиною фінансової системи суспільства.